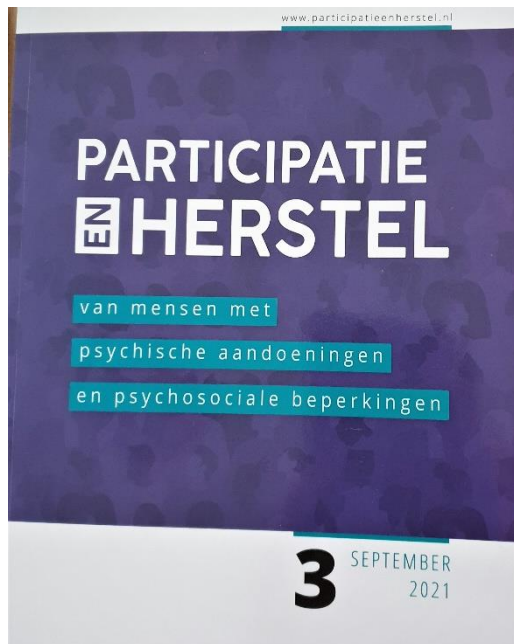

Ervaringsdeskundige toeleiding naar werk; Geslaagd experiment op basis van IPS-principes

Evelyn Wannet, Gerard de Roos, Ad Bergsma

Evelyn Wannet is directeur en mede-eigenaar van [Twomorrow](#).

Gerard de Roos is directeur-bestuurder bij [Ixta Noa](#).

Ad Bergsma is [zelfstandig psycholoog](#) en schrijver, met o.a. grote belangstelling voor (werk)geluk.

Citeren als: Wannet, E., De Roos, G. & Bergsma, A. (2021) Ervaringsdeskundige toeleiding naar werk. Geslaagd experiment op basis van IPS-principes. *Participatie en Herstel*, 3: 39-48.

De methodiek Individuele Plaatsing en Steun (IPS) is een effectieve interventie bij de toeleiding naar werk van mensen met psychische kwetsbaarheid. Een belangrijk onderdeel van de methodiek is de nauwe samenwerking tussen de arbeidstoeleiding en werkbegeleiding en de reguliere ggz-zorg. In de pilot Werk op de Kaart zochten we uit of een trajectbegeleider met kennis en ervaring van IPS-methodiek ook succesvol kan werken vanuit een ervaringsdeskundige context met inzet van een ervaringsdeskundige trainer.

Het probleem en een voorbeeld

Onze maatschappij serveert mensen af die ‘intelligentie, assertiviteit, ego of vertrouwen missen’, schrijft huisarts Rinske van de Goor (2021) in De Volkskrant. Het woord participatiesamenleving roept bij haar afschuw op. Zij heeft een punt als het gaat om de naar schatting 281.000 Nederlanders die leven met een ernstige psychische aandoening (Delespaul en de consensusgroep EPA, 2013). In de leeftijdsgroep tussen de 18 en 65 jaar heeft iets meer dan een op de vijf mensen betaald werk, terwijl ruim veertig procent van deze groep met onbetaald werk en ruim dertig procent van de groep zonder betaald werk dit wel zou wensen (Lange et al., 2019). Onze samenleving voldoet niet aan het ideaal dat iedereen mee kan doen en er mag zijn.

Matthijs (30) kan als voorbeeld dienen. Hij studeerde technische natuurkunde, maar brandde daarop af. ‘Ik werd somber en raakte geïsoleerd. Het hielp toen niet dat ik veel gamede. Alleen voor boodschappen kwam ik buiten. Ik kwam daardoor op 21-jarige leeftijd in de Wajong terecht. Dankzij de ggz ben ik weer opgeknapt. Ik ging reizen, maakte een hbo-studie werktuigbouwkunde af en ging als vrijwilliger werken bij de organisatie voor ervaringsdeskundigen, Ixta Noa.’

Matthijs vindt zijn uitkering een luxe, maar zou er toch de voorkeur aan geven zijn eigen geld te verdienen en zelfstandig te zijn. ‘Ik schreef me in voor de groep Werk & Studie van Ixta Noa¹, waar ik de stap wilde zetten naar betaald werk onder begeleiding van een ervaringsdeskundige en trajectbegeleider. De groepsbijeenkomsten vervielen door corona, maar in de vier individuele gesprekken met de trajectbegeleider heb ik wel cruciale dingen geleerd, bijvoorbeeld dat ik me niet te bescheiden moet voordoen.’

Wezenlijk voor Matthijs was de realisatie dat hij niet alleen moet kijken naar wat de werkgever vraagt en of hij wel goed genoeg is. ‘Ik moet zoeken naar een plek waar ik zelf tot mijn recht kom. Voor mij is dat een helpend idee. Ik ervaar nu meer vrijheid te blijven solliciteren, omdat afwijzingen mij minder raken. Bijkomend voordeel is dat ik na het schrijven van een sollicitatiebrief niet afwachtend blijf hopen. Werk vinden blijft moeilijk in dit coronatijdperk, zeker omdat ik in deeltijd wil werken. Toch mocht ik onlangs voor een tweede gesprek komen. Morgen krijg ik te horen of ik het ben geworden.’

Het voorbeeld van Matthijs is interessant, omdat hij na afloop van deelname aan Werk & Studie niet direct betaald werk had. In de praktijk blijkt dat zijn deelname desondanks wel degelijk waarde heeft gehad. Het is goed dingen te proberen en zelf te ervaren wat wel en niet kan. Een oordeel dat het stimuleren van participatie niet werkt voor iedereen die niet gelijk mee kan draaien, lijkt soms gebaseerd te zijn op onderschatting van het individu met kwetsbaarheid. Door dingen te laten gebeuren zoals ze gaan, stuurt het proces soms zichzelf.

De frustratie over de participatiemaatschappij waar we dit artikel mee begonnen, is deels gebaseerd op een te zwart-wit beeld van de werkelijkheid. Je doet wel of niet mee. Mee doen kan echter op veel verschillende manieren en in veel verschillende gradaties. Constateren dat participatie buiten bereik is van mensen met psychische kwetsbaarheid ('zij' kunnen niet wat 'wij' kunnen) is onnodig stigmatiserend en vergroot de afstand met de algemene bevolking, wat drempels voor deelname opwerpt (Kroon, 2018).

IPS vergroot de kans op betaald werk

De laatste jaren is aangetoond dat een stevige minderheid van de kwetsbare doelgroep goed kan meedraaien in regulier werk, als de methode Individual Placement and Support (IPS), in het Nederlands Individuele Plaatsing en Steun, wordt ingezet. Eerder gaven Winter en collega's (2020) een mooi overzicht van de implementatie van de methodiek in Nederland. De methodiek wordt met name ingezet voor de groep mensen met een ernstige psychische aandoening. Het blijkt dat grofweg een derde van deze groep met deze methode uitstroomt naar betaald werk, al is dit getal misschien iets geflatteerd, omdat bij de eerste stap van het proces informele selectie plaatsvindt. De behandelaar overlegt met de cliënt of deze eraan toe is om in gesprek te gaan met de IPS-trajectbegeleider. Zeker is dat dankzij IPS duizenden Nederlanders met een ernstige psychische aandoening betaald werk hebben gevonden.

IPS brengt het ideaal van de participatiesamenleving een stapje dichterbij en dat gebeurt juist niet op de manier die Van de Goor zo verafschuwt: 'Daarbij zijn de eisen die aan mensen worden gesteld steeds hoger en worden mensen op een steeds groter aantal competenties (nog een teiltje graag!) afgerekend.' IPS draait de participatieladder juist om. De methode begint niet met het uitbreiden van competenties, maar met snelle plaatsing in werk en biedt daarbinnen ondersteuning en training. IPS dwingt mensen niet in een te nauwe mal, maar maakt een begin met werk en kijkt heel precies wat blijvende participatie in gevaar zou kunnen brengen, zodat daar iets aan gedaan kan worden. Een belangrijk principe van de methodiek is de integratie van ggz-behandeling en werkbegeleiding gericht op de groep mensen met een ernstige psychische aandoening: cliënt, ggz-behandelaar, individuele IPS-trajectbegeleider en potentiële werkgevers werken samen aan re-integratie.

Pilot: experiment met ervaringsdeskundigheid

IPS kan met recht beschreven worden als een *game changer*, maar IPS is er niet voor iedereen. Er zijn veel mensen met psychische kwetsbaarheid die óf niet in behandeling zijn bij de gespecialiseerde ggz of niet voldoen aan de criteria van een ernstige psychische aandoening, maar bij wie IPS wel succesvol kan zijn. Daarom hebben twee organisaties een pilot gedaan om deze groep te bereiken buiten de reguliere ggz (en de VWS-subsidie) om en hen de kans te bieden de weg naar werk te vinden met ondersteuning van IPS-trajectbegeleiders.

Partners bij dit experiment zijn Ixta Noa, een specialist op het gebied van herstel door ervaringsdeskundigheid en Twomorrow², met expertise op het gebied van arbeidstoeleiding naar betaald werk van mensen met een psychische kwetsbaarheid. De groepen Werk & Studie waar Matthijs aan deelnam maakten onderdeel uit van deze pilot. Ixta Noa leverde voor de

pilot een ervaringsdeskundige trainer en vanuit Twomorrow werd een trajectbegeleider met kennis en ervaring met de IPS-methodiek ingezet.

Ervaringskundigheid en IPS

De stap om gebruik te maken van ervaringsdeskundigheid is aan de ene kant voor de hand liggend. Ervaringsdeskundigheid is de laatste jaren omarmd in de ggz, als belangrijk element in het persoonlijk en maatschappelijk herstel van cliënten. Een van de voordelen van gebruikmaken van ervaringsdeskundigheid volgens prominente ervaringsdeskundige Wilma Boevink (2017) is dat herstel niet belemmerd wordt door ‘ziekte-inzicht en therapietrouw’, maar juist aangemoedigd door ‘eigengereidheid en eigen wijsheid’. De ervaring met kwetsbaarheid waardoor soms alle hoop en perspectief wordt weggezogen, wordt met behulp van ervaringsdeskundigen getransformeerd in herstel, zodat meer ruimte ontstaat voor verbondenheid, empowerment, identiteit, betekenis, hoop en optimisme (Van Os et al., 2019). Werken met ervaringsdeskundige trainers is echter ook een sprong in het diepe. IPS is een sterk geprotocolleerde handelwijze, die aantoonbaar meer succes boekt naarmate begeleiders modelgetrouwer werken (Winter et al., 2020). Ervaringsdeskundige trainers zijn echter geen onderdeel van het model. In onze pilot Werk op de Kaart hebben we de integratie met ggz-behandeling van het IPS-model vervangen door ervaringsdeskundige begeleiding vanuit Ixta Noa. De IPS-trajectbegeleiders van Twomorrow werkten met de ervaringsdeskundige van Ixta Noa samen vanuit een gezamenlijke visie: ‘Wij zien mensen die bij ons komen niet als een cliënt met een zorgvraag, maar als een burger die van betekenis is voor zijn of haar omgeving.’

Beschrijving van Werk op de Kaart

De pilot Werk op de Kaart is uitgevoerd tussen 2018 en 2020 in de plaatsen Groningen en Zutphen. In totaal draaiden 37 mensen mee in drie verschillende groepen Werk & Studie. Deelname was mogelijk voor iedereen die dat wenste, ook voor mensen die al door de officiële instanties waren opgegeven als onbemiddelbaar voor de arbeidsmarkt. Potentiële deelnemers werden op de hoogte gebracht van de groepen met flyers, die op verschillende locaties werden verspreid, zoals dagbesteding, welzijnswerk, Wmo-consulenten, praktijkondersteuners huisartsen, sociale wijkteams, ggz-instellingen en Ixta Noa zelf.

Deelnemers

Met behulp van drie casussen schetsen we een beeld van de deelnemers en hun uiteenlopende achtergronden: Freek, Eline en Pieter.

De loopbaan van *Freek* kenmerkt zich door een snelle afwisseling van perioden waarin hij werkt en geen werk heeft. Freek is wars van formele en sociale regels en wantrouwt (overheids)instanties. De laatste tijd is het te druk in zijn hoofd geworden. Hierdoor heeft hij al een langere periode niet kunnen werken en ontvangt hij een uitkering via de Participatiewet. Freek komt regelmatig bij Ixta Noa en hij vertrouwt de begeleiding. Daarom wil hij de groep Werk & Studie een kans geven.

Eline (38 jaar) kan door haar eetstoornis niet langer dan 15 minuten aaneengesloten op een stoel zitten, omdat ze dan te weinig calorieën kan verbranden. De stress die dit met zich meebrengt, maakt deelname aan een reguliere sollicitatietraining onmogelijk. De

medewerkers van Ixta Noa hebben overlegd met de trajectbegeleider van Twomorrow over een oplossing. Afsproken is om per kwartier te wisselen van zitten en staan. En dit vooraf met de andere deelnemers in de groep te communiceren.

Pieter (24) is twee jaar geleden gestopt met zijn hbo-studie vanwege psychische klachten. Sindsdien komt hij nauwelijks uit huis. Zijn sociale netwerk is ernstig uitgedund. Pieter krijgt behandeling in een ggz-instelling. Hier komt hij regelmatig niet opdagen en het contact met het multidisciplinair behandelteam verloopt moeizaam. Pieter brengt het grootste gedeelte van de dag door in bed of op de bank met een computergame of televisie. Van tijd tot tijd verslechtert zijn situatie en is er risico op suïcide. In deze periodes maakt hij gebruik van een bed op recept. De verzekeringsarts heeft vastgesteld dat Pieter geen duurzaam benutbare arbeidsmogelijkheden heeft. Hierdoor krijgt Pieter geen re-integratie-inspanningen aangeboden. Pieter leest de folder over Werk & Studie en wil graag deelnemen.

Werkwijze

De pilot bestaat uit een combinatie van groepsbijeenkomsten onder leiding van een ervaringsdeskundige trainer en een IPS-trajectbegeleider. Daarnaast werd er ruimte geboden voor individuele gesprekken. Dit laatste is volgens de IPS-methodiek, zoals bijvoorbeeld beschreven in Van Weeghel en Michon (2018). We zullen dit aspect van IPS daarom hier niet opnieuw beschrijven. Uit de pilot komt naar voren dat deelnemers gemiddeld zes individuele gesprekken nodig hebben. Het traject bestaat uit: één intakegesprek, vier ondersteunende gesprekken en één afsluitend gesprek.

Deelnemers aan de pilot hebben vaak (nog) geen specifiek beeld van wat ze willen bereiken. Daarom wordt een van de bijeenkomsten juist ook besteed aan het meer helder krijgen van wat individuele deelnemers eruit willen halen. Veel mensen staan in een soort overlevingsstand waardoor ze vooral leven bij de dag. Het doel van de groep is te leren om wat verder te kijken en een toekomstperspectief te ontwikkelen met elkaar. Dit is er vaak niet bij aanvang. Er is wel een ‘verborgen’ wens, maar deze is nog weinig doelgericht.

In de groepsbijeenkomsten Werk & Studie starten per keer 10-12 deelnemers. Een cyclus bestaat uit zes wekelijkse thematische bijeenkomsten en één terugkombijeenkomst onder leiding van een ervaringsdeskundige (zie kader).

Structuur groepsbijeenkomsten Werk & Studie

De thema's per bijeenkomst zijn:

Bijeenkomst 1: Kennismaking en oriëntatie - Waarom ben je hier? Hoe ben je hier gekomen?

En wanneer vind je dat deze groep geslaagd is voor jou?

Bijeenkomst 2: Kwaliteiten - Durf te denken aan waar je goed in bent. Waar ben je goed in?

Bijeenkomst 3: Haalbare doelen stellen - Hoe doe je dat? Welke drempels kom je tegen of ga je tegenkomen? Wat zijn jouw mechanismen om met drempels om te gaan? En welke technieken zijn er nog meer? Hoe kun je deze trainen?

Bijeenkomst 4: Interesses in arbeid en/of studie - Wat zijn je wensen? Ga je daarvoor staan?

En hoe zijn de arbeidsmarktperspectieven? Deelnemers kunnen gebruik maken van het Icares Beroepskeuze Assessment.

Bijeenkomst 5: Openheid - Wat vertel je wel en wat niet? Aan wie en wanneer? Hoe vertel je wat? En wat is relevant voor de ander? Openheid wordt besproken aan de hand de Conceal Or Reveal Decision Aid (CORAL) van kenniscentrum Phrenos, Tilburg University/Tranzo en Samen Sterk zonder Stigma.³

Bijeenkomst 6: Solliciteren - Tips en tricks bij CV, motivatiebrief en gesprek.

Slotbijeenkomst: Terugkijken na vier weken - Welke resultaten heb je geboekt? Waar ben je trots op? Waar stukt het nog en wat heb je nodig om verder te gaan?

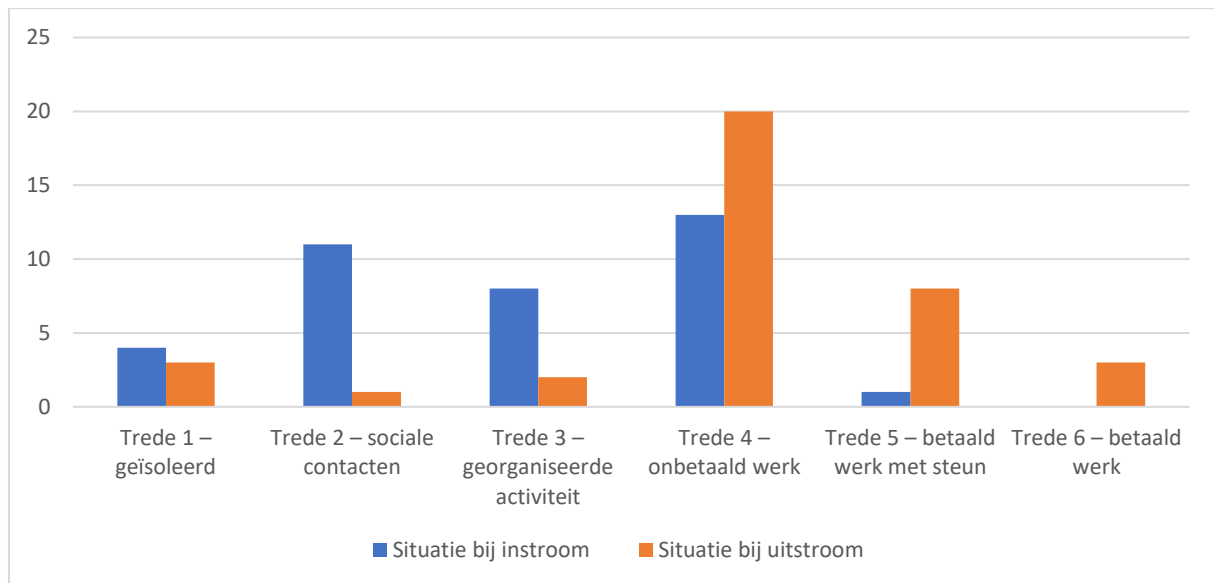
De werkwijze door de ogen van deelnemers

Voor we de resultaten van de deelnemers cijfermatig beschrijven, laten we eerst deelnemer X. aan het woord over zijn ervaringen. X: ‘De drempel om te starten met mijn proces naar werk was hoog. Werk & Studie is voor mij een eerste stap in de goede richting. Door de coronamaatregelen heb ik niet aan alle bijeenkomsten kunnen deelnemen. Dat vind ik jammer. Door het loopbaanonderzoek heb ik meer inzicht gekregen in mijn kwaliteiten en interesses en daarbij passende beroepen en sectoren. Ook vond ik het levensverhaal van de ervaringsdeskundige in opleiding erg mooi om te horen. Dit werkte hoopgevend voor mij en relativerend. Prettig was dat er aandacht is gegeven aan wat je wel/niet wilt vertellen tegen je toekomstige werkgever over je psychische kwetsbaarheid. Dit was een vraag die bij mij speelde en mij ervan weerhield om het gesprek hierover aan te gaan. Ik heb het gevoel deze vraag nu beter te kunnen beantwoorden. Het heeft mij aan het denken gezet. Ik ben in beweging gekomen door mijn begeleider die mij attendeerde op de groep Werk & Studie. Ik vond het fijn dat er naast het groeps gedeelte ook ruimte was voor individuele begeleiding van de trajectbegeleider. Ik ben nu zo ver, dat ik via het UWV een re-integratietraject ga volgen. In eerste instantie ligt hierin de focus op netwerken om zo een baan te krijgen. Verder ben ik op zoek naar vrijwilligerswerk, voor in de weekenden. Door Werk & Studie heb ik een organisatie op het oog, die ik hiervoor ga benaderen.’

Resultaten - de participatieladder op

Van de deelnemers aan de pilot vond 29% betaald werk volgens de UWV-norm (minimaal 12 uur per week en maximaal 40 uur). Gemiddeld werkten zij 16 uur per week. Ook voor de deelnemers voor wie de stap naar betaald werk te groot was, heeft de training positief gewerkt. De groep als geheel boekte vooruitgang op de participatieladder (zie figuur 1).⁴

Figuur 1. Resultaten pilot Werk op de Kaart langs de meetlat van de participatieladder

Niet alleen de deelnemers plukten de vruchten van de IPS trajectbegeleiding in combinatie met de ervaringsdeskundige begeleiding, maar ook de samenleving boekte winst. Het Werk & Studie traject kost gemiddeld bijna €1.250,- per deelnemer. Daar tegenover staat dat een deelnemer uit de Participatiewet die met behulp van Werk op de Kaart 12 uur gaat werken, ongeveer €5.500 op jaarbasis bespaart (dit getal is afkomstig van Berenschot (Heekelaar & Van Eldik)). Daarnaast hebben we bijvoorbeeld rekening gehouden met de laagste regionale tarieven voor dagbesteding die afgebouwd kon worden. Onze conclusie luidt dat de kosten van de pilot ruimschoots gecompenseerd worden doordat bijvoorbeeld minder uitkering, dagbesteding en Wmo-voorzieningen nodig zijn. Zelfs als je de persoonlijke winst van de individuele deelnemers niet mee zou meetellen, dan levert het project de maatschappij meer op dan het kost.

De winst voor de deelnemers

Freek heeft via de groep Werk & Studie niet alleen een baan gevonden, maar ook veel gehad aan de steun van de andere deelnemers. Dankzij de individuele ondersteunende gesprekken én regelmatig bezoek van Ixta Noa, is het hem gelukt zijn betaalde baan al een jaar lang te behouden. Freek is 12 uur per week gaan werken.

Eline heeft al sinds haar 18e een Wajong-uitkering en het laatste persoonlijke contact met UWV vond plaats in 2010. Eline wil wel graag verder, maar is bang haar maatwerkindicatie en haar uitkering te verliezen als ze die wens zou delen met de instanties. Deze angsten belemmeren haar persoonlijk en maatschappelijk herstel. Omdat de groep Werk & Studie los staat van gemeente en UWV, durft ze hier voor het eerst na te denken over concrete stappen. Bij Ixta Noa vindt ze aansluiting en besluit ze om geleidelijk van deelnemer de stap naar vrijwilliger te maken. Langzaam wordt de arbeidsmatige dagbesteding afgebouwd. Ze wil een volgende stap zetten als ze meer vertrouwen heeft gekregen.

Pieter wil perspectief hebben en zichzelf hoop geven. Haalbaarheid en inzicht tellen daarin voor hem aanvankelijk niet mee. Voor hem is het resultaat van deelname aan de groep dat hij

zelf erkent dat de stap naar een studie nog te groot is. Hij besluit dat hij eerst als vrijwilliger bij Ixta Noa (algemene voorziening) gaat werken.

Discussie

Ixta Noa en Twomorrow hebben samen uitgetoetst om begeleiding te bieden bij de weg naar werk en studie voor een brede doelgroep van mensen met een psychische kwetsbaarheid buiten de reguliere ggz om. Wat zijn de bevindingen uit onze pilot?

Als we kijken naar het percentage van 29% van de deelnemers succesvol begeleid naar betaald werk, dan lijkt dat misschien iets lager te liggen dan het landelijke gemiddelde bij IPS van ongeveer een derde (Winter et al., 2020). Deze vergelijking is echter niet eerlijk, omdat wij alleen betaald werk volgens de UWV-norm hebben meegeteld. Dus in deze pilot telden alleen contracten van 12 uur of meer en bij de tellingen van Winter en collega's zijn ook kleinere dienstverbanden meegenomen. Rekenend met de UWV-norm heeft deze pilot het iets beter gedaan dan gemiddeld.

Kanttekeningen

Bij deze conclusie is het belangrijk om zich drie dingen te realiseren. In de eerste plaats zijn de resultaten van de pilot niet over een langere periode gemonitord. Wij hebben deelnemers gedurende een jaar na afronding van hun deelname gevolgd en weten niet hoe lang zij aan het werk blijven, of het effect duurzaam is. In de tweede plaats week de werkwijze bij deze pilot af van die bij reguliere IPS-trajecten. In de pilot mocht iedereen deelnemen die zich aangesproken voelde. In reguliere IPS-cijfers komen alleen mensen voor die door het eerder genoemde informele selectieproces zijn gekomen, dat bestaat uit een gezamenlijke gesprek met het behandelteam waarin wordt bepaald of iemand al klaar is om deel te nemen aan een IPS-traject. In de derde plaats is het onzeker of de ernst van kwetsbaarheid van deelnemers aan de pilot en van mensen in de reguliere trajecten helemaal vergelijkbaar is. Onze indruk is dat er niet zoveel verschil tussen zit, maar wij hebben geen screening gedaan en geen meting verricht.

Conclusie

Al met al concluderen wij dat deze pilot hoop biedt. Het is indrukwekkend dat 29% van de deelnemers minimaal 12 uur betaald werk vindt en dat de andere deelnemers vaak stijgen op de participatieladder. De verwachting is dat dit een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van leven. Onderzoek heeft immers uitgewezen dat mensen met psychische kwetsbaarheid die betaald werk hebben meer geld hebben, meer sociale contacten hebben, zich prettiger voelen en zelfstandiger functioneren (Modini et al., 2016). Zij profiteren van wederkerige relaties waarin ze zelf iets te bieden hebben (Bergsma, Brugman & Van Loon, 2018).

De pilot laat zien dat het de moeite waard is om begeleiding naar werk en studie ook aan te bieden vanuit een ervaringsdeskundige context, in de combinatie van een ervaringsdeskundige trainer en een trajectbegeleider met kennis en ervaring van IPS. IPS biedt ook kansen buiten de reguliere ggz om. We raden aan meer ervaringen te verzamelen waarin IPS wordt gebruikt in een ervaringsdeskundige context. Zo kunnen we op den duur bepalen onder welke omstandigheden en voorwaarden ervaringsdeskundige groepen optimaal bijdragen aan de

bloei van de participatiesamenleving. Want Van de Goor (2021) heeft zonder meer gelijk dat daar nog een wereld te winnen is.

Noten

¹ *Ixta Noa is een organisatie voor en door mensen die ervaring hebben met een psychische kwetsbaarheid. Ixta Noa betekent 'Ik sta nieuw' en heeft als motto 'Ixta Noa verandert jezelf'. Naam en motto zijn een metafoor voor wat we willen bereiken. Bij Ixta Noa werken mensen die zelf een psychisch ontwrichtende periode in hun leven doorgemaakt hebben. Hun ervaring met het herstel hiervan zetten zij in om anderen bij hun herstel te helpen. Wij zien mensen die bij ons komen niet als een cliënt met een zorgvraag, maar als een burger die van betekenis is voor zijn of haar omgeving. De werkwijze is gericht op het creëren van een context waarin iedereen ertoe doet, iedereen meedoet en iedereen een bijdrage levert aan zingeving en herstel. Meer informatie: <https://www.ixtanoa.nl/>*

² *Twomorrow is ontstaan uit de ambitie om een verschil te maken voor zowel het individu als de samenleving als geheel. Wij zijn ervan overtuigd dat werken werkt! Werken biedt vrijheid en onafhankelijkheid, en niet alleen financieel. Mensen treden uit een (sociaal) isolement, vergroten hun zelfredzaamheid en gevoel van zelfrespect door volwaardig bij te dragen aan de maatschappij. Twomorrow werkt volgens de IPS-methodiek. IPS staat voor Individual Placement & Support en is de enige bewezen effectieve re-integratiemethodiek voor mensen vanuit de geestelijke gezondheidszorg. Meer informatie: <https://twomorrow.nl/>.*

³ *CORAL: <https://www.samensterkzonderstigma.nl/stigma-en-werk/tips-en-tools/coral-wel-open-op-werk/>*

⁴ *Vooraf aan de serie bijeenkomsten en na afloop werd de participatieladder afgenomen. Daarnaast vulden deelnemers een evaluatieformulier in.*

Literatuur

- Bergsma, A., Brugman, M., & Van Loon, E. (2018), Sociale steun en onbedoelde herstelondermijning. *Participatie en Herstel* 27(3), 24-29.
- Boevink, W. A. (2017). *HEE!: Over Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid in de psychiatrie*. Utrecht: Trimbosinstituut.
- De Lange, A., Michon, H., Knispel, A., Hulsbosch, L., & Kroon, H. (2019). *Maatschappelijke participatie van mensen met ernstige psychische aandoeningen; Factsheet panel Psychisch Gezien*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Delespaul, P., consensusgroep EPA (2013). Consensus over de definitie van mensen met een ernstige psychische aandoening (EPA) en hun aantal in Nederland. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 55, 427-438.
- De Winter, L., Bergmans, C., Couwenbergh, C., & Van Weeghel, J. (2020). Individuele Plaatsing en Steun (IPS) in Nederland: Stand van zaken binnen de praktijk en onderzoek. *Tijdschrift voor Participatie en Herstel*, 29(3), 17-25.
- Heekelaar, M. & Van Eldik, E. (2021) *Ondersteuning en dienstverlening aan langdurig bijstandsgerechtigden; Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*. Berenschot, 6 april.
- Kroon, H. (2018). *Participatie en Samenleving: Zoeken naar verbinding*. Rede, Tilburg University, 14 december.
- Modini, M., Tan, L., Brinchmann, B., Wang, M.J., Killackey, E., Glozier, N., ... & Harvey, S. B. (2016). Supported employment for people with severe mental illness: systematic review and meta-analysis of the international evidence. *The British Journal of Psychiatry*, 209(1), 14-22.
- Van Os, J. van, Guloksuz, S., Vijn, T. W., Hafkenscheid, A., & Delespaul, P. (2019). The evidence-based group-level symptom-reduction model as the organizing principle for mental health care: time for change? *World Psychiatry*, 18(1), 88-96.
- Van de Goor, R. (2021). Zij die intelligentie, assertiviteit, ego of vertrouwen missen, worden maatschappelijk afgeserveerd. *De Volkskrant*, 11 februari.
- Van Weeghel, J., & Michon, H. (2018). *IPS werkt! Handboek werken en leren met Individuele Plaatsing en Steun*. Bussum: Coutinho.